

Kiss Károly

Varga Csaba nyelvi rekonstrukciójának történelmi háttere

(*laikus hozzászólás*)

1. A tézisek

Varga Csaba elgondolásai azt feltételezik, hogy az őskornak Európában (sőt, Ázsiában is) egységes nyelve volt: „Egy nép legalább 45.000 évvel ezelőtt már széltében-hosszában belakta Európát. Sok nyomuk maradt a legrégebbi időkből is. Például írások, számjelek, ... festmények, rajzok...” (*HAR*, 15. old.) Az ősi magyar ABC már legalább 6-7000 éve jelen van a Kárpát-medencében, és jóval ezután jelent meg – „bizonyára” a népesség kirajzásának eredményeként - Mezopotámiában, Egyiptomban és Kínában, s ezen ősi folyami kultúrák írásának alapjául szolgált. (*JEL*, 205-207. old.) A 8-6000 évvel ezelőtt beáramló indoeurópaiak elnyomták-visszaszorították ezt az ősi nyelvet. Az azonban mégsem tűnt el nyomtalanul; a Kárpát-medencében szinte teljes eredetiségében túlélte az indoeurópai inváziót. Ez a ma magyarnak nevezett nyelv. A túlélés másik nyoma pedig az indoeurópai nyelvekben felfedezhető igen tetemes ősi (magyar) szókincs. (Hogy melyik volt az átadó és az átvevő nyelv, azt Varga Csaba meggyőzően bizonyítja.) Az indoeurópai nyelvek egymás közti hasonlóságának „legalább egy része onnan ered, hogy ugyanabból a nyelvből merítettek mind”. (*HAR*, 15. old.) Ősi nyelvünk ázsiai túlélését pedig azzal magyarázza (itt bizonyítás nem történt), hogy a Kárpát-medencébe az ókorban és a középkor kezdetén Keletről beáramló népek mind rokonnépek voltak.

Úgy látom, az *Ógörög-csángó* könyvben, majd *Az angol szókincs*-ben a szerző túllépett ezen az elemzési kereten (paradigmán). A *HAR*-ban még arról van szó, hogy az európai ősnelv *hatott* az indoeurópai nyelvekre (ítatóspapír-hasonlat), s szókincsük és hasonlóságuk egymással részben abból származik. Az *Ógörög-csángó* könyvben viszont már azt írja, hogy az ógörög az ősi magyar nyelvből alakult ki... (7. és 20. old.) Sőt, a szlovák is: „A szlovák szókincs *teljes egészében* a magyar szókincs sajátos változata – a szlovák a magyar egyik leány-nyelve...”. (19. old. - Ezek szerint a többi szláv nyelv is.) *Az angol szókincs*-ben pedig már „ az úgynevezett – ám nem létező – 'indogermán' nyelvek”-ről van szó (64. old.)

Én egyelőre megmaradnék az előző változatnál, és annak is határtalanul örülnék, ha a kezdeti állításokat sikerülne maradéktalanul bizonyítani.

Varga Csaba nyelvi bizonyítékai bámulatosak és varázslatosak, de jelentős részben mégis csak spekulatívak, s ezért nagy szükség lenne arra, hogy az érvelésnek legalább a fő vonalát a történelmi események alátámasszák. Az a feltételezett és leegyszerűsített történelmi háttér, amely előtt az ő általa vizsgált nyelvi folyamatok lejátszódnak, nagyrészt nem bizonyított. Ő azonban elegánsan elhárítja a történelmi bizonyítás feladatát, kijelentvén, hogy miután

megtalálta a megfelelő nyelvi összefüggéseket, a többi már a történészek dolga.¹ Így hát - szüntelenül az *Idő és ABC* mottójául választott Hrabal-idézetre gondolva² - kezdtem el laikusként, sem nem történészként, sem nem nyelvészként böngészni az őskor és az ókor történelmét.³

2. Bevezető

E rövid áttekintés menete és logikája a következő: megvizsgálom, hogy az őstörténeti-nyelvi fejlemények négy feltételezett (nem feltétlenül valós) változata közül melyik keretében képzelhető el leginkább a Varga Csaba által felvázolt eseménysor. Az őstörténetben minden elmélet hipotézis. A legnagyobb bizonytalanságot az indoeurópaiak kiléte, bejövetele és elterjedése okozza. A négy változat:

- a kihalt neandervölgyiek nyelve volt a közös ősi nyelv, melyet átörökítettek a cromagnoniakra
- a gravette-i és aurignac-i kultúrák nyelve volt a közös nyelv
- a vonaldíszes kerámiák műveltsége szolgáltatta Európa közös ősi nyelvét
- a neandervölgyiek nyelve volt a közös ősi nyelv, és az indoeurópaiak bejövetele a cromagnoniak beáramlásához köthető.

Ezután levonom a következtetéseket: szerintem melyik változat szolgálhat leginkább Varga Csaba nyelvi rekonstrukciós elméletének történelmi háttéréül, és az milyen időrendi kiigazításokat igényel az elméletben. Vizsgálni kell a Kárpát-medence etnikai kontinuitását és az ázsiai dimenziót is.

---

¹ Ezt nem szemrehányásként mondom; Varga Csaba már így is hallatlanul sokat tett a magyar nyelv jellegének és eredetének kutatásában. (És itt csak a mennyiségre utaltam; de ha beigazolódna, hogy elgondolásai helyesek, a hivatásos nyelvészek teljesítménye még csak hozzá sem lenne mérhető az övéhez.)

Egy érzékletes analógiája arra, hogy ha a nyelvi összefüggés megvan, a két pont közötti történés már másodlagos jelentőségű: „...hiába veszi el valaki sajnálatos módon a szüleit, a nagyszüleiével való vérokonsága továbbra is megmarad”. (*JEL*, 443. old.)

² „Egy valamire való könyv nem arra való, hogy az olvasó elaludjon mellette, hanem inkább arra, hogy kiugorjon tőle az ágyból, és úgy ahogy van, alsógatyában rohanjon szétverni az író úr pofáját.”

³ Környezetvédő közgazdász vagyok, környezetgazdaságtant és környezetpolitikát tanítok a Corvinus [*Közgazdasági*] Egyetemen.

3. Időrend

év	korok	neandervölgyiek	indoeurópaiak feltételezett bejövetele			kultúrák, események	Kárpát-medencei sajátosságok	az ősi nyelv (az indoeurópaiak bejövételének függvényében)	
45.000	ős-kőkör	28.000-ig	40.000-tól (Alinei)				Avas: hőkezelés, Érd: hústárolás	egységes európai nyelv (Varga Cs.) → az ősi nyelv visszaszorítása (Alinei)	
40.000							homo sapiens (cromagnoniak) megjelen.		Subalyuk, Tata
35.000									Szeleta – neandervölgyi kultúra
30.000							neandervölgyi zárványok		Istállóskő: furulya, íj, nyílhegy, lándzsacsúcs (cromagnoni)
25.000									magyar gravette-i: nyílhegy, kapa, Bodrogkeresztúr, Villány, Madaras, Szeged-Öthalom, Dunaföldvár;
20.000							(Chatelperon, Uluzzi, Szeleta)		Lovas: festék-bánya; fémbányászat (arany)
15.000									„magyar nyelv” min. ekkortól
12.500	mezolitikum				a gravette-i, aurignac-i műveltségben				
10.000						földművelés, vonaldiszes kerámia	→ az ősi nyelv visszasz. (Krantz)		
9.000						feldmív., vonalas kerámia, Körös-Sztarcevo, ősi ABC, finn kirajzás*			
8.000	új-kőkör					kurgán támadás kezd.	→ visszaszorítás (Gimbutas)		
7.000						sumér írás			
6.000				9-10 ezer éve (Krantz, Renfrew)	6-7 ezer éve (Gimbutas)				
5.000						egyiptomi írás		→ az ősi nyelv visszaszorulása, az indoeurópai nyelvek szétválása**	
4.000	ókor								
3.000									
2.000									
1.000									
0									
500									
2.000									

* A finnugorok kirajzása a Kárpát-medencéből Krantz korábbi tézise szerint leghamarabb Kr.e. 6000-ben, legkésőbb 3000-ben zajlott le.

** Az indo-európai nyelvek szétválása Krantz szerint leghamarabb Kr.e. 8000-ben, legkésőbb 2000-ben történt meg.

Források: Alinei, Krantz, Varga, Kempen Farkas Digitális Tankönyvtár, Cser-Darai, Bunyevác.

4. Ha a neandervölgyi volt Európa közös nyelve 45 ezer éve⁴

Neandervölgyiek és cro-magnoniak

- Európát kezdetben a neandervölgyiek népesítették be. Sőt, keleti „elterjedésük” határa a Kaszpi tenger mellékén túl egészen a mai Üzbegisztán keleti részéig tartott. Az őskorral foglalkozó történeti munkák szerint azonban úgy 28-30 ezer évvel ezelőtt kihaltak. A homo sapiensnél jóval nagyobb agytérfogatuk elméletileg képessé tette őket a magasabb rendű szellemi tevékenységre, de csak kevés művészi teljesítmény (barlangrajz, szobor) maradt fenn utánuk, s történészek egyértelműen alacsonyabb fejlettségi szintre helyezik őket a homo sapiensnél. A mai modern ember, a cro-magnoni megjelenését Európában 40 ezer évvel ezelőttre teszik. (150 ezer éve alakult ki Afrikában, s onnan lassan terjedve népesítette be a többi kontinenst).

Máig vita folyik arról, hogy milyen volt a kapcsolatuk, összeolvadtak-e, minek tulajdonítható a neandervölgyiek kipusztulása. Ahogy gyér olvasottságomból képes vagyok leszűrni az uralkodó álláspontokat:

- a mai ember genetikailag a cro-magnoni folytatása, és nem a neandervölgyié
- valószínűleg két fajt alkottak, s így utódaik – ha voltak is - nem voltak szaporodóképesek
- a jó tízezer év során, míg párhuzamosan éltek együtt, inkább az együttműködés (pl. kereskedelem) volt a jellemző kapcsolatokra
- a cro-magnoni ember a túlélését magasabb fokú fejlettségének és ezáltal gyorsabb szaporodóképességének köszönheti
- nem valószínű, hogy a cro-magnoni kiirtotta volna a neandervölgyit.

Ha 45 ezer évvel ezelőtt volt közös nyelve Európának, az a neandervölgyieké volt. A mai ember 40 ezer évvel ezelőtti megjelenésétől kezdve azonban a neandervölgyiek tízezer év alatt fokozatosan háttérbe szorultak, majd kipusztultak. Minden bizonnyal a nyelvük is. A szerző azonban az indoeurópaiak 8-6000 évvel ezelőtti megjelenéséhez köti az ősi nyelv háttérbe szorítását, azaz szerinte Európa ősi közös nyelve nem 30 ezer, hanem csak 8-6 ezer évvel ezelőtt szűnt meg. Ha ragaszkodunk ahhoz, hogy 45 ezer évvel ezelőtt a közös nyelv a neandervölgyi volt, akkor ebből az ellentmondásból csak úgy juthatunk ki, ha azt feltételezzük, hogy a neandervölgyiek ugyan kipusztultak, de a nyelvük nem; azt átvették a cro-magnoniak. (Ekkor 6-8-10 ezer évvel ezelőtt bejöttek az indo-európaiak és visszaszorították a közös ősi nyelvet.)

Átvették-e a cro-magnoniak a neandervölgyiek nyelvét?

Elvileg ugyan ez nem zárható ki, de ekkor azt kellene feltételeznünk, hogy a kevésbé fejlett és kiháló nép olyan imponálóan fejlett nyelvvel rendelkezett, hogy azt átvette tőle a többségi, túlélő nép. (Ha misztikus és transzcendentális elemeket keverünk a történetbe, akkor ez hihetővé válik: a neandervölgyiek a Teremtőtől kaptak egy tökéletes nyelvet; vagy földöntúliak ajándékozták nekik.) Modern analógiával a cro-magnoniak és a neandervölgyiek közti különbség olyan lehetett, mint néhány száz éve a gyarmatosító európaiak és a bennszülöttek különbsége.

---

⁴ Az egységes nyelv léte munkahipotézis, sőt, axióma; a nyelvi rekonstrukció kiindulópontja.

De nézzük a tényeket. A *Cser-Darai* könyv (*Folytonosság a Kárpát-medencében*) 35. oldalán láthatunk egy térképet, mely Európa műveltségeit mutatja be a „középső és átmeneti kőkorban”, azaz a jégkorszak utolsó hullámának idején. Itt a *gravette-i* és az *aurignac-i* műveltség fél Európára kiterjed, de szigetekként emelkedik ki a közös mezőből a Kárpátok nyugati és északi medencéje (szeletai neandervölgyi maradványok), a *chatelperoni* műveltség (baszkok) és az *uluzzi* műveltség (etruszkok). A szerzők ezt a szövegben is kiemelik: „...amikor elkezdődött a csiszolt kőkorszak, Közép- és Nyugat-Európa népességét az általánosan elterjedt aurignaci, majd gravette-i ember mellett a foltokban megmaradt neandervölgyi ember átalakult műveltsége alkotta”. (37. old.) Ez feltételezésünk ellenkezőjét bizonyítja: a neandervölgyi kultúra nem olvadt fel az *aurignac-i* ban, hanem visszahúzódva elszigetelődött. (Bár logikailag arra is következtethetünk, hogy minden máshol átvették, csak még a megmaradt foltokban nem.)

Tehát: a cro-magnoniak nem vették át a neandervölgyiek nyelvét.

5. Ha a gravette-i vagy aurignac-i kultúra szolgáltatta Európa közös nyelvét

Ha a neandervölgyiek kipusztultak, de a cro-magnoniak nem vették át a nyelvüket, akkor azt kell feltételeznünk, hogy vagy már eleve, vagy csak azt követően a cro-magnoniaké lett Európa közös nyelve. De lehetett-e a közös nyelv a cro-magnoniaké?

Több utalás is van arra, hogy Európa az indoeurópai betörésig (melyet Varga Csaba 8-6 ezer évvel ezelőtre datál) kulturálisan egységes volt. (A kulturális egység még nem jelent föltétlen nyelvi egységet, de nyilvánvalóan annak előfeltétele.) Pl. *Erdélyi István* cikkében (*Indoeurópaiak és finnugorok. História, 2004/9*) a következők olvashatók:

„A mezolitikumban (Kr. e. 10 ezer-5 ezer) Európa északnyugati részei egységes kulturális-gazdasági zónát alkottak a Brit-szigetektől az északnémet és a lengyel területeken, a Baltikumon át a kelet-európai síkságon keresztül a Volga-Oka folyóközéig. A népesség genetikus folytatója volt az ahrensburgi és a swidry hagyományoknak.” .....

„A Rajna és a Donyec között a Kr. e. V-IV. évezredben kulturális egység tapasztalható, embertani oldalról is egységes a lakosság.” (A *Cser-Darai* könyv 144. oldalán – ha jól értem – a Kr.e. 5500-4500 évvel ezelőtti „kurgán” betörés alatt a harcos lovas indoeurópaiak bevándorlásáról van szó; ekkor már Európa műveltségeik szempontjából igencsak szétszabdalt állapotban van.)

De az indoeurópaiak megjelenésének ideje körüli nagyfokú bizonytalanság miatt lehet, hogy a Kr. előtti 10 – 8 ezer évvel ezelőtti kortól kezdve az már az ő egységességük! Ezért ezt az egységességet korábbra kell tennünk: a *gravette-i* és az *aurignac-i* kultúrák korára. (Észak- és Nyugat-Magyarország ekkor neandervölgyi zárvány volt, de Kelet-Magyarországon a *gravette-i* és *aurignac-i* kultúra fennmaradhatott.)

Ha tehát ebből az egységességből indulunk ki, Varga Csaba eredeti tétele tartható: ezt az indoeurópaiak különböző korokra tett megjelenése törhette szét:

- vagy a kb. 9-10 ezer évvel ezelőtti földműves telepések bevándorlása (Krantz-Renfrew nézet),
- vagy a 6-7 ezer évvel ezelőtti kurgán betörés (Gimbutas),
- vagy az 5-6 ezer évvel ezelőtti beáramlás (korábbi felfogások).

A különféle műveltségeket a régészet bizonyára hitelt érdemlően ki tudja mutatni. A nyelvi egységesség mellett azonban nyilvánvalóan csak logikai konstrukciókkal és nyelvészeti megállapításokkal lehet érvelni. Mindenesetre evidens, hogy az egységes nyelvnek alapfeltétele a műveltség egységessége. Most tehát – leegyszerűsítve – csak addig jutottunk el, hogy bizonyára léteztek olyan egységes műveltségek az indoeurópai betörés előtt, melyek akár az őskor, akár a mezolitikum egységes nyelvének alapjául is szolgálhattak.

6. Lehetett-e a „vonaldíszes kerámia” műveltségének nyelve a közös?

E kérdés feltevése kapcsán azt is megvizsgálhatjuk, hogy a Kárpát-medencéből terjedt-e el a kőkorszak egységes műveltsége? Hogy így volt-e vagy sem, az nincs döntő hatással Varga Csaba azon tételére, hogy a mai magyar nyelv Európa őskori nyelvének fennmaradt relikviája. De arra az állítására viszont igen, hogy a Kárpát-medencei ősi ABC volt az ősi kultúrák írásának elődje.

A Cser-Darai könyvnek a vízözön utáni kor (Kr.e. 8500-6500) műveltségeit bemutató térképén (44. old.) a „vonaldíszes kerámiák” műveltsége egész Közép-Európára kiterjed. Az özönvíz következményeit a szerzők a következőképpen írják le: „*Legelőbb a katasztrófától észak-nyugati irányban, a Kárpát-medencében terjedt a földművelés, és a gabonatermeléssel az írásbeliség, jó pár ezer évvel megelőzve a sumért... Azután az északi sztyeppe területen a nagyállattartó műveltség alakult ki, majd alakult át harcias lovaskultúrává... Végül aztán évezredek múlva a mezopotámiai és az egyiptomi városi műveltség, azaz civilizáció jött létre... Ezért előbbieket tehát a tatárlakai és tordosi írások, mint a sumér, mert addigra a déli irányban terjeszkedők még nem értek le a síkságra.*” (45. old.)

Ez az elgondolás alapjául szolgálhat az indoeurópai terjeszkedés *Marija Gimbutas*-tól eredő változatának (harcias lovas pásztorok a kelet-európai sztyeppékről), és ugyanakkor annak az elképzelésnek is, hogy a vonaldíszes kerámiák műveltsége a Kárpát-medencéből kiindulva terjedt el Európa-szerte.⁵ A vonaldíszes kerámiák azonban (a *Renfrew*- és *Krantz*-féle, a *Gimbutas* felfogását tagadó elmélet szerint) időben az indoeurópaiak egy 3000 évvel korábbra tett beáramlásával esnek egybe, tehát innen nem eredeztethető Európa ősi nyelvének kialakulása. Az eseménysor legfeljebb arra jó, hogy hozzákössük az ősi magyar ABC közép- és nyugat-európai elterjedését. (Nekünk azonban olyan népmozgásra lenne szükségünk, mely az ősi magyar ABC-t Kelet felé és a termékeny félhold felé viszi el.)

Átnéztem a *Benda Kálmán* szerkesztette négykötetes magyar történelmi kronológia (Akadémiai, 1983) ide vonatkozó részét, s meglepetésemre ott az alábbi megállapítások olvashatók:

„A Kárpát-medencébe az újkőkori korai szakaszának kezdetén (a 6. és az 5. évezred fordulója körül) a Balkán felől érkeznek az első földművelő-állattartó közösségek. A Dél-Alföldön és a Dunántúl déli részén (Körös-kultúra), valamint a Nyírségben (Szatmári csoport) megtelepedett népesség és a helyi, középső kőkori életmódot folytató lakosság közvetlen kapcsolataira utaló konkrét bizonyítékok nem kerültek elő. Mégis az egymás mellett élés eredményeként a Kárpát-medence, majd Európa nagy részén egyre inkább tért hódít az új gazdálkodási forma. Ennek nyomán jön létre a fél Európára kiterjedő vonaldíszes edények

⁵ De annak a nézetnek is vannak képviselői, hogy Európában a Kárpát-medencében alakult ki először, Kr.e. 7000 körül a földművelés, autochton módon – *Bunyevác*, 27. old.

műveltsége. Magyarországon e hatalmas egység részeként alakul ki a dunántúli (helyi) és a déli (délkelet-európai) etnikai összetevőt magában foglaló alföldi vonaldíszes kerámia kultúrája; mindkettőben erőteljesen érvényesülnek a helyi jellegzetességek. Az utóbbi megerősödve, a Körös-kultúra népcsoportjait is fokozatosan magába olvasztja. (14. old.)⁶

Ez tehát ugyanaz az elgondolás, mint ami Krantznál, vagy Cser-Darainál olvasható, csak 2-3 ezer évvel későbbre téve. Mivel az őskorkutatás jellemzője, hogy mindenről az derül ki, hogy jóval korábban történt, mint ahogy eddig hittük, az előbbi (korábbi) változatot kell hitelesebbnek tekintenünk.

Varga Csaba szerint „...az ősi ABC jóval a Kárpát-medencében történt felbukkanása után, bizonyára a 'finn-ugor' terjeszkedéshez hasonló kirajzások eredményeként jelent meg a Tigris és Eufrátesz völgyében, valamint Kínában is.” (JEL, 207. old.) Ilyen irányú népmozgásokra való utalással azonban nem találkoztam. De arra szerintem nem is volt szükség; az egyszerűen „szellemi terméként” is elterjedhetett. Máshol egyébként ő maga is azt írja, hogy „tanítók” vitték szét a Kárpát-medencéből a tudást. Őszintén szólva képtelenségnek tartanám azt a feltételezést, hogy ősi ABC-nk a népesség kirajzásával jutott el Kínába. (Gondoljunk pl. arra, hogy az „arabnak” nevezett számjegyek Indiából származnak – de nyilvánvalóan nem népmozgással kerültek az arabba.)

7. A paleolitikumi folytonosság elmélete

Kik voltak, mikor és honnan érkeztek az indoeurópaiak?

Az indoeurópaiak bejövetelére vonatkozóan számtalan, egymásnak ellentmondó elméletet állítottak fel. Ezek mind helyben, mind időben különböznek egymástól.⁷ Vannak nézetek, melyek Közép-Keletről (Anatóliából) vagy Ázsia más térségeiből származtatják őket, vannak amelyek Európából. (Európának eddig szinte minden területe számításba jött: Kelet-Európa, Észak-Európa, a Balkán és a Kárpát-medence, stb.)

Ha azt feltételezzük, hogy a Fekete tengertől északra fekvő sztyeppék nagyállattartó kultúrái voltak az indoeurópaiak, melyek az özönvizet követő évezredekben hódították meg Európát, majd Ázsiát, nyert ügyünk van. Mert akkor a Balkán felől korábban felszivárgó földműves telepeseket (vagy azoknak a Kárpát medencében nyelvet cserélt „változatát”) tekinthetjük az ősi magyaroknak, akik fél Európában szétterjedve megalkották a vonaldíszes kerámiák műveltségét. Ez kiváló történelmi háttérül szolgálna Varga Csaba elméletének. Az őskor történészei azonban még e kardinális kérdésben is egymásnak szögesen ellentmondó nézeteket vallanak.

Azt a litván Marija Gimbutastól származó romantikus elképzelést, hogy a lóháton érkező, felsőbbrendű harcos árja nép leigazza Európát, majd Ázsiát⁸, már feladták, mert – ahogy olvasom – ezt nem támasztják alá megfelelő régészeti leletek. Helyére lépett a Renfrew-féle teória, miszerint háromezer évvel korábban, a fentebb tárgyalt, a Kr.e. VII. évezredben a

⁶ Megnéztem az 1987-ben kiadott, háromkötetes, Kőpeczi Béla főszerkesztette *Erdély történetét* is (Akadémiai). Abban – bár jóval bővebben tárgyalja Erdély őskori múltját – semmi ilyesmi nem olvasható.

⁷ Lásd ezek összegzését a Kempen Farkas Digitális Tankönyvtár web-lapján.

⁸ Szerinte a kelet-európai sztyeppék harcos lovas pásztorai az i.e. V. évezredtől kezdve három hullámban hódították meg Európát.

Közép-Keletről a Balkánon át Európába nyomuló újkőkori földműves telepések voltak az indoeurópaiak.⁹ Ez a leírás beleilleszkedik a *Krantz* által felvázolt indoeurópai terjeszkedés modelljébe is (kire Varga Csaba olyan gyakran hivatkozik).¹⁰ Ez baj. Ezzel szerintem „ugrott” az ősi magyarság létrejöttét a vonaldíszes kerámiák kultúrájához kötő és nyelvének fél Európára való kiterjedését megalapozó történeti elképzelés. (Laikusként azt is elképzelhetőnek tartom, hogy mindkét hipotézis megáll, sőt, a kettő együtt magyarázza a legjobban az indoeurópaiak hódítását – hiszen a nagyállattartók és a földművesek is egyformán a Fekete tengerré dagadó Fekete-tó korábbi partvidékeiről származnak. – Ez azonban mit sem segít, az ősmagyarok kialakulására vonatkozó – legalább is a vonaldíszes kerámiák műveltségéhez kapcsolódó - elképzelésünk kútba esett.)

De meglepetésemre ma már a Renfrew-féle hipotézist sem fogadják el. (Állítólag több kérdést vet fel, mint amennyit megold.) És a cáfolat nem is akárciklól; *Alinei* professzortól származik:

Mario Alinei új tétele

Mario Alinei felállította a *Paleolithic Continuity Theory*-t (*PCT*), amelynek az a lényege, hogy

- az európai fejlődésben nem figyelhető meg olyan diszkontinuitás, amelyet különösen az árja hódítás feltételez
- a neolitikus kultúrák 80%-ban a mezolitikusok folytatásai
- a maradék 1/5 esetében is a közép-keleti földművesek beáramlásának hatására neolitizálódott mezolitikus kultúrákról van szó
- a Renfrew-teória azért nem állja meg a helyét, mert a Közel-Keletről Európába beszivárgó földművesek éppenséggel *nem* indoeurópaiak voltak
- Európa mai lakosságának génállománya 80%-ban a paleolitikumban alakult ki
- Európa indoeurópaizálódása sokkal korábban elkezdődött, és sokkal tovább tartott, mint ahogy eddig gondoltuk
- ***indoeurópaiak bejövetele Európába és Ázsiába nem volt más, mint az afrikai homo sapiens bevándorlása [!]***
- az indoeurópai nyelvek differenciálódása rendkívül hosszú ideig tartott
- a kelták Nyugatról Kelet felé népesítették be Európát
- a germánok még az utolsó jégkorszaki olvadás előtt elkezdték az Alpoktól és a Kárpátoktól északra eső területek benépesítését
- a szlávok későbbi bejövetelének feltételezése abszurdum, ők is a paleolitikumban érkeztek, stb.
- ***módszertani változás: a nyelvtudományokban eddig a változás törvénye alapján vizsgáldok; egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy a változás csak kivétel, és az állandóság a törvény.***

Úgy érzem, hogy az az egyszerű, szemléletes és kerek történelmi háttérelképzelés, amelyre Varga Csaba tételei épülnek, a fentiek fényében nem tartható. (*Az indoeurópaiak ...*”6-8.000 évvel ezelőtt ide telepedvén egyszerűen itatósként felszippantottak részleteket Európa

---

⁹ Ezt *Neolithical Discontinuity Theory*-nak (*NDT*) nevezik; azaz hogy a neolitikumban következett be az áttérés a földművelésre és kötött állattartásra külső hatásra. Lásd erről *Alinei: THE PALEOLITHIC CONTINUITY THEORY ON INDO-EUROPEAN ORIGINS: AN INTRODUCTION* (a web-en).

¹⁰ Művét Varga Csaba honlapjáról olvastam.

ősnyelvéből.”- HÁR, 311.old.) Ez meggyengítheti a jelentős részben logikai konstrukciókra épülő okfejtést.

...Vagy csak újra kell fogalmazni mindent? Ha az indoeurópaiak alatt valójában az afrikai homo sapienst, azaz a cro-magnoni embert kell érteni, mint ahogy azt Alinei gondolja, akkor hozzájuk képest a neandervölgyiek voltak Európa őslakói, és az ő nyelvük a kőkorszak ősi nyelve, mely szigeteken fennmaradt (Kárpát-medence, baszkok, etruszkok). Mivel a neandervölgyiek keleti „elterjedésének” határa a Kaszpi tenger mellékén túl egészen a mai Üzbegisztán keleti részéig tartott, ezáltal a turáni népekkel fennálló nyelvrokonságunk is bizonyítható lenne. Ha tehát Európa ősi kőkorszaki népe alatt a neandervölgyieket értjük, akkor minden a helyére kerül. (Persze ha ezt Varga Csaba is így gondolta, vagy itt-ott benne is van a fejtegetéseiben, csak nem vettem észre, akkor mindezen feleslegesen töprengtem.)

Ha pedig készülné egy tudományos összehasonlítás Európa őskori maradék nyelveiről (magyar, kelta, baszk, rétöromán), s ennek sikerülne alátámasztania a közös őskori nyelv létét, nyert ügyünk lenne.¹¹ A cro-magnoniakat ugyan jóval fejlettebbnek tartják, mint a neandervölgyi embert, de ez nem lehet kizáró ok.

Persze így is sok homályos terület maradna még. Az ólatin-ősmagyar szóegyezeseket megmagyarázhatja az etruszk „kapcsolat”. Az ógörögöket pedig a közelség? De vajon milyen szerepet játszottak ősi nyelvünk „szétterítésében” a kelták? A keltáknak nemcsak az őskorban, az ókorban is volt alkalmuk e szerep betöltésére, hiszen nagyjából négy évszázadig éltek a Kárpát-medencében, így átvehették az ősi nyelvet, s visszahúzódtak Nyugat-Európába és a brit szigetekre, máig megőrizhették ezeket az elemeket. De nem túlzás az, amikor Varga Csaba többször is azt állítja, hogy kelta = ősi magyar?

8. Kárpát-medencei történések

A Kárpát-medencében lejátszódó folyamatokat három szempontból kell vizsgálnunk:

- Kialakulhatott-e, volt-e olyan szintű kultúra a Kárpát-medencében, melynek eredményeképpen kb. 6-7 ezer évvel ezelőtt létrejött és onnan terjedt el az az ABC, mely a későbbi nagy folyammenti kultúrák ABC-jének alapjául szolgálhatott.
- A Kárpát-medencéből terjedt-e el a kőkorszak egységes műveltsége?
- Volt-e a közös ősi nyelvtől máig tartó etnikai kontinuitás, amely megőrizte ezt az ősi nyelvet?

Őskori műveltség a Kárpát-medencében

Szembetűnő ellentmondás, hogy miközben az őskori műveltség számos fantasztikus elemére bukkantak már a Kárpát-medencében, szülőföldünket még csak véletlenül sem szokták együtt emlegetni az ókor nagy folyamvölgyi kultúráival. Íme e régi műveltség néhány eleme:

- A Kárpát-medencében találták meg a legrégebbi nyílhegyeket és lándzsahegyeket.
- A Szeleta-barlangban barlangi medve csontjából készült, öt hang megszólaltatására képes furulya került elő – a világon egyedülálló lelet.

---

¹¹ Elnézést, annyira fellelkedtem, hogy a végén már magamat is Varga Csaba találmányai részesének kezdem tartani.

- Az európai újkőkor legkorábbi műveltsége a *Körös- Sztarcsevo* nevet viselő kultúra (Kr.e. 7-6 ezer évvel). Hatására alakult ki egész Európában a vonaldíszes kerámia kultúrája.
- Kr.e. 5500 utántól alakult ki a *Vincsa-Tordos* kultúra: az emberiség egyik legkorábbi írásos emlékét Tatárlakán találták (1-2 ezer évvel a sumér ékírás előtt). Az emberek paticsfalú házakban laktak, melyek utcákat képeztek; az erdélyi Erősdön már kőházakat is találtak.
- A fémfeldolgozás nem Anatóliából, Kisázsziából jutott el Európába, hanem a Kárpát-medencéből.¹²

Az őskor folyamán egy olyan eset volt, amikor a Kárpát-medencéből jelentős kultúra terjedt szét a Közép- és Nyugat-Európában: a vonaldíszes kerámiák műveltsége (Kr.e. 8-6 ezer körül), a földműveléssel együtt. (Valószínűleg ez a Balkán felől érkező kultúra és telepések átáramlása volt a Kárpát-medencén.) Mint fentebb már kifejtettük, ez az ősi nyelv átadását nem jelenthette, mert a népmozgást az indoeurópaiak beáramlásával azonosították, de ennek során elterjedhetett a Kárpát-medencei ABC.

Az ABC

Varga Csaba talán legmeggyőzőbben dokumentált tétele az, hogy a 6-7 ezer évvel ezelőtt a Kárpát-medencében kialakult ősi ABC hogyan vált a latin, görög, örmény, sumér, egyiptomi és kínai írás ősevé. A *JEL* 441. oldalán láthatunk egy térképet arról, ahogyan a Kárpát-medencei ABC elterjedt. Igen ám, de úgy látszik, hogy annak őse viszont Dél-Franciaországból érkezett oda, s a 30 ezer évvel ezelőtti dél-franciaországi barlanglakóktól származik. Mivel feltételezések szerint 30-35 ezer évvel ezelőtt az Ibériai félszigeten megjelent a mai típusú ember, az ABC őstörténetét talán a cro-magnoniakhoz, konkrétan a gravette-i és aurignac-i kultúrák elterjedéséhez lehetne kötni. Ezáltal kapcsolatot teremtettünk az 5. pontban megfogalmazott hipotézissel (hogy tudniillik a gravette-i vagy aurignac-i kultúrák hordozták az egységes ősi nyelvet).

Etnikai kontinuitás a Kárpát-medencében

Erre elsősorban a *Semino-jelentés* a bizonyíték, melyből megtudhattuk, hogy génállományunk a kelet-európai szomszéd népekével közös, s szinte semmi hasonlóságot nem mutat a finn-ugorokéval. (*Krantz* elmélete a finnugorok Kárpát-medencei kirajzásáról megoldani látszik a finnugor rokonság kérdését... - de akkor mégis csak kellene, hogy létezzen a genetikai kapocs, nem??)

Igen ám, de ekkor megint jelentkezik egy súlyos probléma: a neandervölgyi maradványok foltokként emelkedtek ki Európa őstörténeti térképéből. Hogy lehet így azonos a génállományunk a környező népekével?? Gondolom, mostanra teljesen összeolvadtunk. – Így jár az ember, ha olyasmibe kontárokodik, amihez nem ért.¹³

Cser Ferenc és Darai Lajos könyvéből kiderül, hogy Észak-Kelet Magyarországon, és a Kárpátok túloldalán mindig volt nagyszámú, tőzsgyökeres, helyben élő népesség, mely

¹² Az őskor fejlett közép-európai kultúráinak legnevesebb nemzetközi szószólója az észt Marija Gimbutas. Minderről részletes, színvonalas leírás található Bunyevác Zsuzsa kommersz nek álcázott de tudományos igényű kötetében (*A Szent Grál üzenete*).

¹³ A tudományban gyakori jelenség, hogy egy új hipotézis megoldani látszik az addigi problémákat, dilemmákat. De miközben megoldja a régieket, újakat hív elő.

folytatója lehetett az ősi nyelvnek és képes volt asszimilálni az újabb és újabb betelepülőket. Ez nagy dolog, bár mintha a rómaiak 160 éves uralma Dáciában kimaradt volna a képből. Itt beleszaladunk a dáko-román elméletbe: ha e 160 év elég volt a helyi lakosság romanizálásához, akkor van dáko-román kontinuitás, Anonymusnak igaza volt, és nem kell a román népet a Duna túloldalára, Moesiába, majd a magyar honfoglalás után vissza vándoroltatni, hogy megtanuljon románul. Ekkor viszont megszűnik az ősi magyar nyelvet hordozó népek erdélyi kontinuitása.¹⁴

9. Az ázsiai komponens

Nyelvünk őskori maradvány-jellege számomra meggyőzőnek tűnik – az európai térségben. A neandervölgyit és annak ázsiai elterjedtségét véve alapul még az is feltételezhető, hogy Ázsiában is ugyanaz az ősi nyelv volt „érvényben” az őskorban, ami a Kárpát-medencében konzerválódott. De hogy ebből kifolyólag a Belső-Ázsiából induló hunok, a Közép-Ázsiából induló avarok, s a Kaukázus térségéből induló magyarok is mind-mind ugyanazt a rokonnyelvet beszélték – már elnézést, ez így képtelenségnek hangzik. (Az állítólagos amerikai kecsua és aymara, sőt egyéb indián nyelvekkel való hasonlóságról nem is beszélve.) Mindez még az én túlfejlett nemzeti tudatomnak is sok. Talán nem bizonyosságról, hanem csak feltételezésről kellene ennek kapcsán beszélni. S ha majd a szóazonosítások olyan szintjét elérik ezeknél az ázsiai nyelveknél is, mint amelyeneket az indoeurópaiaknál (már amelyik nyelv egyáltalán ismert), akkor lehetne merészebben fogalmazni.

10. Összegzés és következtetések

Összefoglalás

Az őskor történelmének e rövid áttekintésében azt vizsgáltam, hogy volt-e az eseményeknek olyan változata, mely alátámasztaná Varga Csaba nyelvi rekonstrukciós elméletét. Ezen elméletet legrövidebben így fogalmazhatjuk meg:

- már legalább 45 ezer évvel ezelőtt Európa lakossága közös nyelvet beszélt
- az indoeurópaiak kb. 6-8 ezer évvel ezelőtti betörése/betelepedése következtében az ősi nyelv visszaszorult
- a magyar nyelv e régi ősi nyelvnek ma is élő változata
- a kialakuló indoeurópai nyelvek szókincsének tetemes része az ősi nyelvből származik.

Mivel 45 ezer évvel ezelőtt Európát a neandervölgyiek népesítették be, a fenti tételek azt feltételeznék, hogy 6-8 ezer évvel ezelőttig Európában a neandervölgyi volt a közös nyelv, s az maradt fenn a mai magyarban. Egy ilyen történelmi háttér létezése azonban valószínűtlen, mert a neandervölgyiek kb. 28-30 ezer évvel ezelőtt kihaltak, s nehezen képzelhető el, hogy nyelvüket átörökítették volna az őket követő cro-magnoniakra. Ráadásul az indoeurópaiak 6-8 ezer évvel ezelőtti bejövételének feltételezése is megdőlt. A legújabb elképzelés szerint a kőkorszakban nem volt olyan diszkontinuitás, melyhez az indoeurópaiak bejövetele kapcsolható lenne. Ezért Alinei felállította a *Paleolithic Continuity Theory*-t, s az

---

¹⁴ A 160 évről a normanok és Normandia szokott eszembe jutni: a normanoknak elég volt ugyanennyi (sőt, valamivel kevesebb: 911-1066) év, hogy frankofónná váljanak, sőt, Angliát meghódítván a francia nyelvet és kultúrát elterjesszék, és az angolszászok nyelvét franglais-vá, a mai angollá változtassák! De van ellenpélda is: a kelták miért nem latinul beszéltek Róma ötszáz éves uralma után Britanniában?

indoeurópaiak bejövetelét a homo sapiens (cro-magnoniak) 40 ezer évvel ezelőtt kezdődő európai elterjedéséhez kötötte.

A fentiek figyelembe vételével mégis van az őskori eseményeknek egy olyan interpretációja, mely Varga Csaba elméletének háttéréül szolgálhat. Ez a következő:

- Európa egységes ősi nyelve a neandervölgyieké volt
- az indoeurópaiak bejövetele nem volt más, mint a homo sapiens/cro-magnoniak 40ezer évvel ezelőtti betelepülése Európában
- az ősi nyelv széttöredezése akkortól számítható
- és az akkori ősi nyelvnek a maradványa a mai magyar nyelv
- a Kárpát-medencében az etnikai kontinuitás a kora kezdetektől fennállt, s ez alátámasztja az ősi nyelv túlélését.

Mivel a neandervölgyiek nem csak Európát, hanem Nyugat-Ázsiát is benépesítették, Varga Csaba azon tételének, hogy az ókorban a Kárpát-medencébe Keletről betelepülő népek mind nyelvrokonaink voltak, van némi alapja, de minden egyes ilyen nép esetében bizonyítani kellene azt, hogy az Ázsiában élő neandervölgyiek kihalása után nyelvük továbbélését valamilyen etnikai kontinuitás biztosította (a Kárpát-medenceihez hasonlóan). Ez a tétel ezért igen gyenge lábakon áll (sőt, eléggé valószínűtlen).

Varga Csaba tételei tehát csak jelentős időrendi módosítással tarthatók. Ettől a radikális időbeli visszalépéstől szerintem nem kell félni. Thomas Mann pl. a *József és testvérei*-ben számtalanszor kifejti, hogy „mélységes mély az emlékezet kútja”, „feneketlen az időnek múltja”, és a ma ismert mítoszok és legendák ki tudja, hányszor ismétlődtek már meg korábban. A régészet folyamatosan azt bizonyítja, hogy minden korábban történt, mint ahogy eddig képzeltük.

De elegendő egyszerűen csak Alinei új indoeurópai ütemezéséhez kapcsolni a nyelvi rekonstrukció történelmi háttérét.

Nyelv és művelődés

A kőkorszak egységes kultúrájára vonatkozó állítást a régészeti leletek bizonyíthatják. De ha volt is Európa, sőt Eurázsia nagy részére kiterjedő egységes művelődés, az legfeljebb csak arra bizonyíték, hogy a Kárpát-medencei ABC elterjedhetett Európa és Eurázsia nagy részén. De a műveltség, a kerámiák és az ABC még nem azonos a nyelvvel. Azt hiszem, az a tétel, hogy Eurázsia a kőkorszakban egységes nyelvet beszélt, történelmileg nem bizonyítható, azt hinni kell. A kőkorszak egységes nyelvére vonatkozó nézet csupán feltételezés, hipotézis. Mi a bizonyíték a nyelvi azonosságra? Könnyen meglehet, hogy Varga Csaba munkája, éppen maga a nyelvi rekonstrukció erre a legsúlyosabb bizonyíték, és nem fordítva: nem történelmi tény támasztja alá az ő tételét.

Röviden: történészi képzettség hiányában és csupán felszínes olvasottságom alapján úgy látom, hogy Varga Csaba nyelvi rekonstrukciós tételei csak akkor nyerhetnek történelmi alátámasztást, ha az az ősi nyelv és kultúra, amelyről ő beszél, a neandervölgyi volt, és elfogadjuk Alinei professzornak azt a tételét, hogy az indoeurópaiak bejövetele nem volt más, mint a cro-magnoni ember megjelenése Európában 40 ezer évvel ezelőtt.

11. Irodalomjegyzék

Alinei, Mario: The Paleolithic Continuity Theory on Indo-European Origins: An Introduction. web, évszám nélkül (2003 után)

Alinei, Mario: Ősi kapocs. www.allprint.hu, 2005.

Bárczi Géza: Magyar szófejtő szótár. Trezor Kiadó, 1991.

Benda Kálmán (szerk.): Magyarország történelmi kronológiája, I. kötet. Akadémiai, 1983.

Bunyevác Zsuzsa: A Szent Grál üzenete. Alexandra, 2007.

Cser Ferenc – Darai Lajos: Magyar folytonosság a Kárpát-medencében. Fríg Kiadó, 2005. *(Hivatkozásaim mind erre vonatkoznak!)*

Cser Ferenc – Darai Lajos: Európa mi vagyunk, I. kötet. Fríg Kiadó, 2008.

Erdélyi István: Indoeurópaiak és finnugorok. História, 2004/9.

Gimbutas, Marija: A kurgán-elmélet. web.

Kempen Farkas Digitális Tankönyvtár (a web-en): Az indoeurópai őshaza és ősnyelv.

Köpeczi Béla (szerk.): Erdély története, I. kötet. Akadémiai, 1987.

Krantz, Grover S.: Az európai nyelvek földrajzi kialakulása. 2000, www.varga.hu

Marácz László: Nyelvi és képi gyökök – a magyar kultúra megtartói. Ökotáj, 29-30. szám, 2002.

Semino report. Wikipedia.

Varga Csaba: JEL JEL JEL, avagy az ABC 30.000 éves története. Fríg Kiadó, 2001.

Varga Csaba: Az ősi írás könyve. Fríg Kiadó, 2002.

Varga Csaba: Idő és ABC. Fríg Kiadó, 2003.

Varga Csaba: A kőkor élő nyelve. Fríg Kiadó, 2003.

Varga Csaba: HAR, avagy Európa 45.000 éves szellemi és nyelvi öröksége. Fríg Kiadó, 2004.

Varga Csaba: Ógörög: régies csángó nyelv. Fríg Kiadó, 2006.

Varga Csaba: Az angol szókincs magyar szemmel. Fríg Kiadó, 2007.

12. Tartalomjegyzék

1. A tézisek.....	1
2. Bevezető.....	2
3. Időrend.....	3
4. Ha a neandervölgyi volt Európa közös nyelve 45 ezer éve.....	4
Neandervölgyiek és cro-magnoniak.....	4
Átvették-e a cro-magnoniak a neandervölgyiek nyelvét?.....	4
5. Ha a gravette-i vagy aurignac-i kultúra szolgáltatta Európa közös nyelvét.....	5
6. Lehetett-e a „vonaldíszes kerámia” műveltségének nyelve a közös?.....	6
7. A paleolitikumi folytonosság elmélete.....	7
Kik voltak, mikor és honnan érkeztek az indoeurópaiak?.....	7
Mario Alinei új tétele.....	8
8. Kárpát-medencei történések.....	9
Őskori műveltség a Kárpát-medencében.....	9
Az ABC.....	10
Etnikai kontinuitás a Kárpát-medencében.....	10
9. Az ázsiai komponens.....	11
10. Összegzés és következtetések.....	11
Összefoglalás.....	11
Nyelv és művelődés.....	12
11. Irodalomjegyzék.....	13
12. Tartalomjegyzék.....	14